Odczyt Dr. B. Dybowskiego
o budowie wargi dolnej (Labium) u Owadów i Wijów.

W odczycie dzisiejszym (16/VI.), tak samo jak i w poprzedzającym, wygłoszonym kilka tygodni temu nazad, w którym miałem zaszczyt wypowiedzieć poglądy moje o Filogenii Pająków, przedstawiam tylko niektóre ustępy z obszerniejszej pracy przygotowanej na Zjazd Przyrodników i Lekarzy Polskich w Krakowie. W obu tych odczytach nie mam na celu przytoczenia całego szeregu faktów, potrzebnych dla ostatecznego przekonania o prawdziwości i słuszności moich poglądów, bo zrozumienie faktów potrzebowałoby wielu wstępnych objaśnień, co znowu stanowi treść zapowiedzianego odczytu; tu tylko oświadczam, że wnioski, do których doszedłem są streszczeniem faktów poznanych i niejednokrotnie stwierdzonych.

Po tym wstępie, który uważam za konieczny, przechodzę do samego przedmiotu.

Żaden dział zoologii nie jest tak szczegółowo i tak wszechstronnie opracowany jak Entomologia, bo każdy niemal szczegół, a przeważnie szczegóły dotyczące części paszczowych, są poznane i skrupulatnie opisane, a jednak pomimo tego i pomimo, że tysiące oczu patrzy się ciągle na części paszczowe owadów, gdyż takowe dla systematyki entomologicznej mają pierwszorzędne znaczenie, nie mogliśmy dotąd urobić sobie jasnego pojęcia o budowie tak zwanej wargi dolnej u owadów, i przeprowadzić ścisłej homologii pomiędzy nią a Gnathochilarium u Wijów.

Dzięki usiłowaniom Fabryciusza, Savigny'ego i setki innych pracowników na polu anatomii porównawczej Owadów, zdołaliśmy przeprowadzić pewną homologię pomiędzy częściami paszczowemi Owadów gryzących i Owadów ssących, ale homologia ta, jak również i homologia pomiędzy odnóżami paszczowemi

Owadów i Wijów, musiały w zasadzie pozostać błędnemi, skoro podstawy same, na której oparte zostały homologiczne porównania, były mylnie pojęte.

Mianowicie popełniono kilka kapitalnych błędów przyjmując:

1. Że u Owadów mamy do czynienia tylko z trzema parami odnóży szczękowych.

2. Że u Wijów podwójnonogich są tylko dwie pary odnoży szczękowych wykształcone.

3. Że „Mandibulae“ u Owadów i Krocionogów stanowią pierwszą parę odnóży, zaś „Labium“ u Owadów trzecią parę, a „Gnathochilarium“ u Wijów podwójnonogich, drugą parę odnóży.

Te błędy pociągnęły za sobą z konieczności całe setki innych, z pomiędzy których jako najbardziej łatwy do sprawdzenia przytoczę następujący:

Według PP. Entomologów trąbka u Motyli miała powstać ze zrośnięcia się wewnętrznych żuwek drugiej pary odnóży szczękowych (Maxillae), a tem czasem utworzoną ona została z tak zwanego języka, w odnóżach noszących miano wargi dolnej. Na tym przykładzie poprzestaję i przechodzę do wypowiedzenia mojego poglądu na budowę i położenie Wargi dolnej u Owadów a Gnathochilarium u Wijów. Organ ten jest zupełnie homologiczny z Wargą dolną Owadów.

Na mocy moich poszukiwań przyszedłem do przekonania:

1. Że ilość par odnóży paszczowych u Owadów wynosi cztery a nie trzy.

2. Że ilość par odnóży paszczowych u wszystkich Wijów (Chilognatha i Chilopoda) wynosi także cztery, a nie dwie albo trzy jak dotąd mylnie sądzono.

3. Że nie „Mandibulae“ stanowią pierwszą parę ale przeciwnie „Labium“.

Wiem, że moje twierdzenie wywołać musi burzę i pioruny w szeregach fanatycznych wyznawców Koranu Entomo- i Embriologicznego, bo ci panowie są przekonani o nieomylności swoich dogmatów i gotowi za nie głowę położyć, więc wzbudzić w ich wierzących sercach powątpiewanie o prawdzie tego, co oni świętem być mienią, znaczy to samo, co popełnić względem nich zbrodnię nie darowaną. Otóż wiem na co się narażam, na protest zaciekły, na obelżywą nazwę ignoranta nie mającego najmniejszego pojęcia o świętości Koranu, — a wszakże pomimo

tego nie lękam się burzy i jej piorunów, owszem śmiało stawię jej czoło i oświadczam najkategoryczniej, że Koran błądzi i że po mojej stronie jest prawda.

Wszystkich dowodów, a to z racyi wyżej podanej, przytaczać tu nie będę; objaśnię tylko moje poglądy na paru przykładach.

Najbardziej pouczającemi okazami dla badań nad częściami składowemi tak zwanej wargi dolnej, są Wije, u nich Gnathochilarium przedstawia najwyraźniej taką budowę, która świadczy że organ wymieniony składa się z dwóch par odnóży, a nie z jednej pary. Zwracam uwagę szczególniej na takie rodzaje jak Scolopendrella, Julus, Scntigera, Lithobius, Geophilus etc., u nich widzimy, że środkowa część Gnąthochilarium złożoną jest z dwóch symetrycznych połów, podstawą wspólną ze sobą połączonych; każda z tych połów jest dwoma dwudzielnemi, albo czterema, krótkiemi wyrostkami opatrzona. Te połowy wraz z ich podstawą są pierwszemi odnóżami paszczowemi, ja je nazywam dla uniknienia zawikłań Pierwoszczękami (Protognathites).

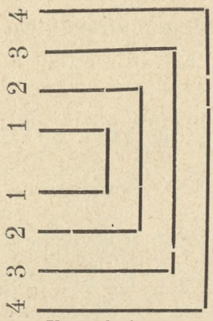
Z każdej strony pierwoszczęk umieszczone jest odnóże jedno. Zaś oba odnóża razem wzięte połączone są ze sobą u podstawy wspólną płytką. Ta płytka wraz z odnóżami stanowi drugą parę odnóży, którą Wtóroszczękami (Deuterognathites) nazywam. Przy czem zwracam uwagę, że płytka łącząca Wtóroszczęki, leży z tyłu, za podstawą Pierwoszczęk, czyli za płytką podstawową tych odnóży.

Obie co dopiero opisane pary odnóży, stanowią to, co zoologowie „Gnathochilarium“ nazywają.

Po za „Gnathochilarium“, czyli po za obu pierwszemi parami odnóży szczękowych, następuje trzecia para, tak zwane „Maxillae“; ich płytka podstawowa leży z tyłu za płytkami Gnathochilarium.

Po za trzecią parą, którą Trzecioszczękami (Tritognathites) nazywam, leży czwarta, czyli Czwartoszczęki (Tetartognathites); u Zootomów i Entomologów nosi ona nazwę „Mandibulae“ i uważana jest za pierwszą parę odnóży szczękowych; płytka podstawowa tej czwartej pary leży z tyłu po za płytką trzeciej pary.

Rysunek tu załączony wykaże najwyraźniej wzajemny stosunek czterech par wymienionych odnóży.

1, 1. Oznacza parę odnóży zwanych Protognathites.
2, 2. Oznacza parę odnóży zwanych Deuterognathites.
3, 3. Oznacza parę odnóży zwanych Tritognathites.
4, 4. Oznacza parę odnóży zwanych Tetartognathites, noszących u Entomologów nazwą Mandibulae.

Zupełnie to samo, jota w jotę co u Wijów, znajdujemy także u Owadów; u nich Protognathites i Deuterognathites tworzą Labium. Tritognathites odpowiada Maxillom, zas Tetartognathites Mandibulom.

Płytki łączące ze sobą każdą parę odnóży, leżą i u Owadów także w kolejnem następstwie od przodu na tył; płytka pierwszej pary leży na samym przodzie, gdy płytka czwartej pary leży w tyle.

Rzecz cała przedstawia się tak jasno, że nie sądzę, ażeby ktokolwiek z myślących obserwatorów do innego mógł przyjść wniosku jak do tego, że Mandibulae są czwartą parą a Protognathites pierwszą. — Resztę dowodów i faktów przedstawię na zjezdzie.

Oto jest treść całego odczytu.

Wystąpienie moje i wypowiedzenie poglądów, które co najwięcej mogły pobudzic tylko do sprawdzenia faktów na preparatach, które w wielkiej ilości przyniosłem na wykład, wywołało silne oburzenie ze strony Dr. Jaworowskiego obecnego na odczycie.

Dr. Jaworowski podjął się roli mentora — z podniesionym głosem i nie parlamentarną wcąle gwałtownością starał się dowieść na podstawie szematu, znanego każdemu z uczniów gimnazyalnych, że Mandibulae są pierwszą parą, Maxillae drugą parą, a Labium trzecią parą odnoży. — Drugi szematyczny rysunek służył do pouczenia mnie, że Labium składa się z Endopoditu i Exopoditu a więc z dwóch połów, wtedy gdy Maxilla i Mandibula tylko z Exopoditu?! ostatecznie zaprotestował Dr. Jaworowski stanowczo, ogłaszając orbi et urbi, że u Owadów mogą być tylko 3 pary odnóży szczękowych i że Labium jest trzecią parą a Mandibulae pierwszą.

Dziękując najgłębiej mentorowi za naukę mi udzieloną, pozwolę sobie zrobić następujące uwagi.

1. Że nie dosyć jest widzieć ale trzeba umieć patrzeć.

2. Że nie każda rzecz co dla oka nieumiejącego patrzeć może się wydawać, że leży na przodzie, jest pierwszą, tak jak nie każdy co ma pretensyę do pierwszorzędnego znaczenia, na takie zasłużyć potrafi.

3. Że nie rozumiejąc znaczenia Exo- i Endopoditów w odnóżach stawonogich, nie godzi się na ich podstawie sporządzać na poczekaniu nowo teoryę dla objaśnienia budowy Gnathochilarium.

Lwów dnia 16 czerwca 1891.

Dr. B. Dybowski.